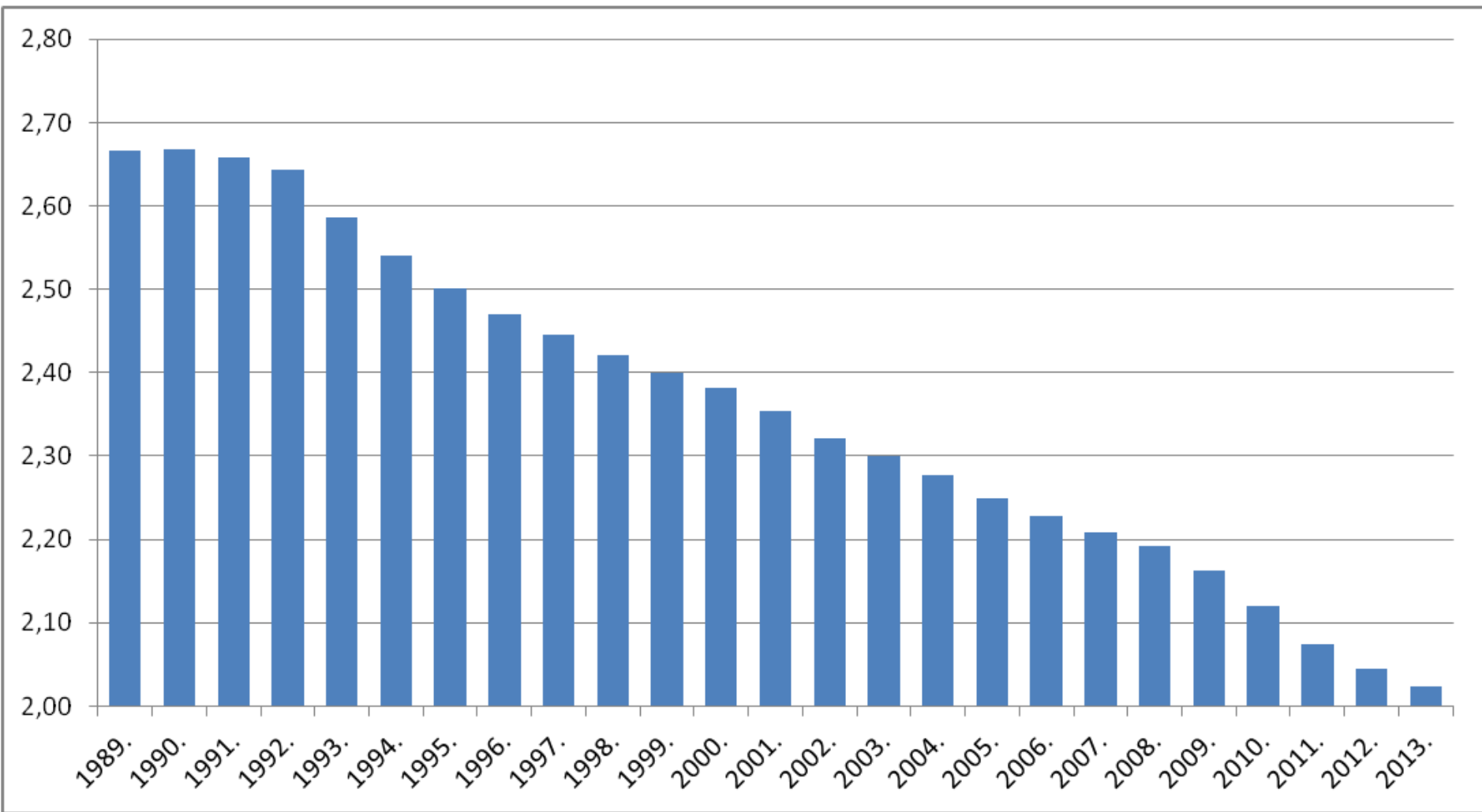


Enerģētikas politika Latvijā

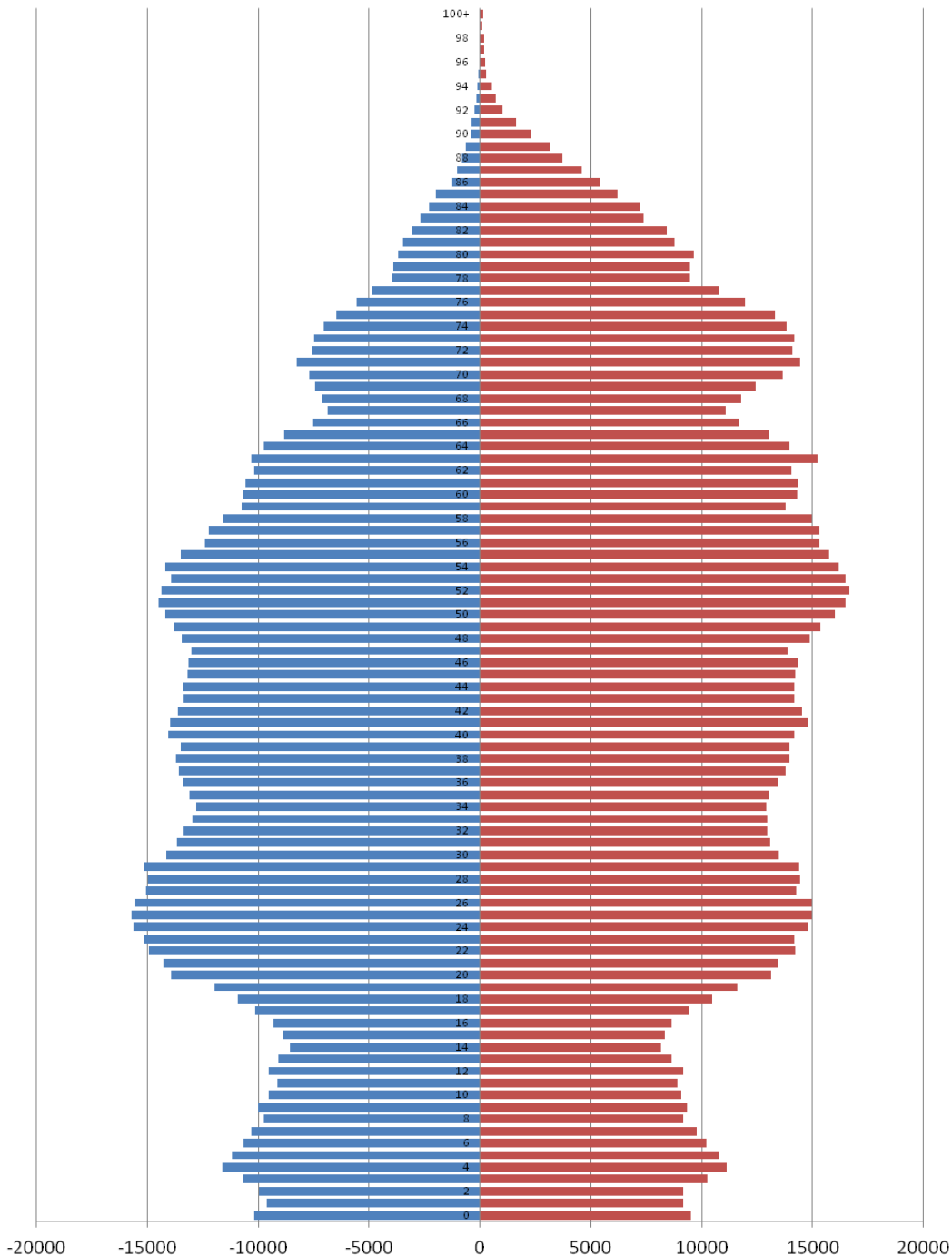


Dr. geogr. Juris Paideris

Latvijas pastāvīgo iedzīvotāju skaits miljonos



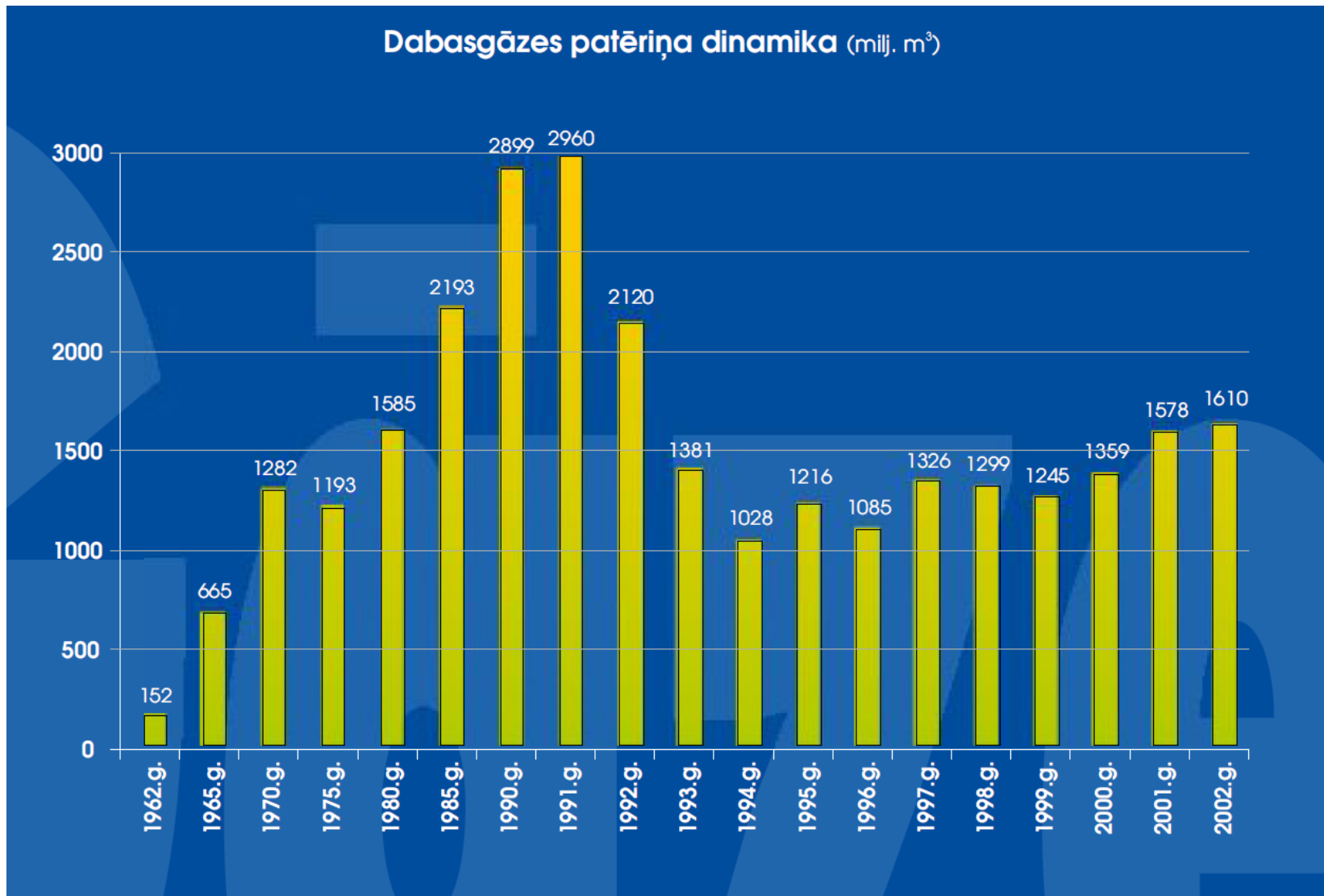
Dzimuma un vecuma piramīda. Latvija 2013. gads



Patērētāju skaita sarukuma
apstākļos, praktiski visos
Latvijas enerģētikas sektoros, ir
pārinvestēts, bet liela peļņa ir
gūstama tikai pārdalot tirgu

**Latvijas patērētājiem
ir jāuztur pārāk liela
gāzes infrastruktūra,
kas bija veidota
daudz lielākam gāzes
patēriņam**

Gāzes patēriņš 1962.-2002.



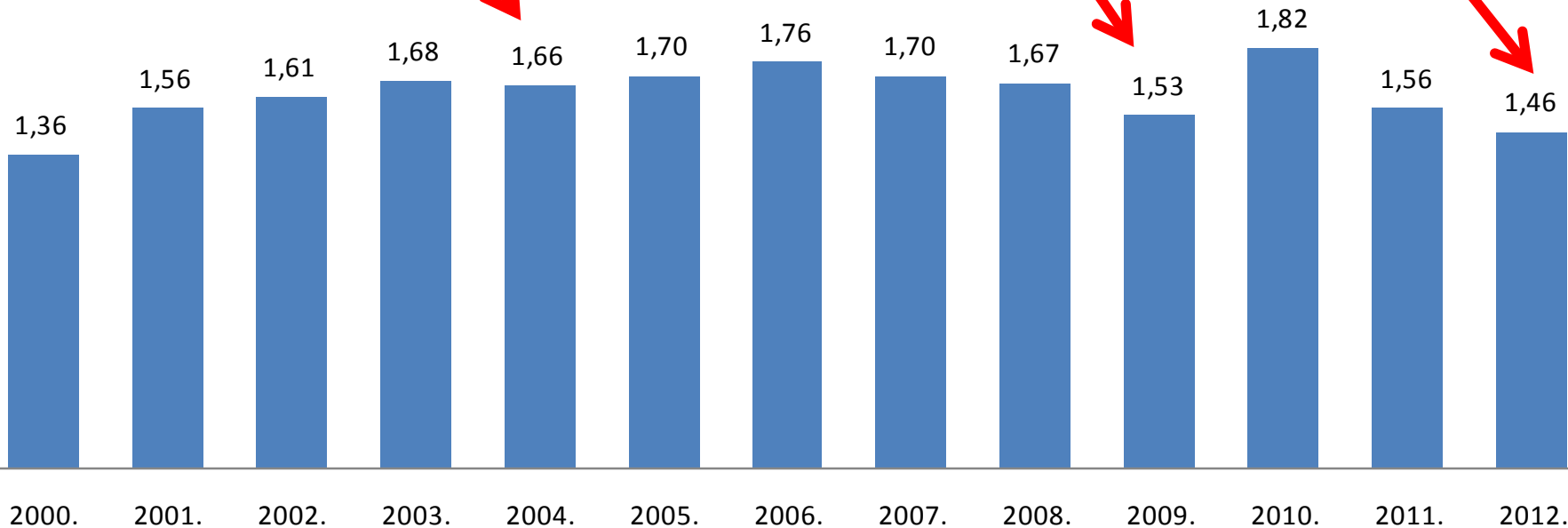
Gāzes patēriņš (mld.k.m.) Latvijā

Latvija
iestājas ES

Ekonomiskā
krīze

Sāk darbu TEC-2

Gāzes cena ir
pārāk augsta un
cilvēki aizbrauc



Valsts garantijas

Atbilstoši Latvijas Gāzes privatizācijas līguma 8.5 punktam un Latvijas Gāze privatizācijas noteikumiem Latvijas valsts garantēja līdz 2017. gada 2. aprīlim saglabāt a/s Latvijas gāze kā kopumu piešķirot tai ekskluzīvas tiesības uz dabasgāzes pārvadi, uzglabāšanu, sadali un realizāciju.

- Latvijas valsts garantēja, ka līdz 2017. gada 2. aprīlim nepiešķirs licenci šiem pakalpojumiem nevienam citam uzņēmuma izņemot Latvijas Gāze.

„Politiska kontrole”

- Savukārt līguma 9.2. punktā „Politiska kontrole” Latvijas valsts apņēmās garantēt, ka a/s Latvijas Gāze varēs strādāt kā patstāvīga uzņēmējsabiedrība bez nepamatotas politiskas kontroles un ietekmes no Latvijas Republikas puses.
- Formāli, pašlaik spēkā esošais 2009. gada 3. decembra likums „grozījumi Enerģētikas likuma atsevišķu pantu spēkā stāšanās kārtības likumā”, noteica, ka no 2014. gada 4. aprīļa Latvija vienpusēji atsakās no savām garantijām.

Monopoltiesības

- AS „Latvijas gāze” ir ekskluzīvas tiesības uz tai piederošo un licences aprakstīto pārvades un sadales apgabalu, bet nav ekskluzīvas tiesības jaunu gāzes vadu ierīkošanā vietās, kur gāzes vadu nav un rodas nepieciešamību tos ierīkot. Tas pats attiecas uz potenciālām gāzes krātuvēm.

2013. Gada 5. aprīlis Sanktpēterburga



Latvijas Ministru prezidents Valdis Dombrovskis

- „Latvijas apzinās arī saistības, ko valsts uzņēmusies, noslēdzot Latvijas Gāzes privatizācijas līgumu. Latvija uz šo saistību izpildi raudzīsies sabalansēti un uz gāzes tirgus atvēršanu virzīsies konstruktīvi un pārdomāti, vadoties no patērētāju interesēm un valsts energodrošības apsvērumiem.”
- Ministru prezidents Krievijas kaimiņvalsts valdības vadītajam apsolīja, ka Latvija respektēs tās saistības, kuras ir uzņēmusies ar LG privatizācijas līgumu, un ir gatava konstruktīvām sarunām ar LG akcionāriem, lai atrastu sabalansētu un pārdomātu risinājumu.

ES politika gāzes sektorā

**Bata Natural Gas Transmission
Company in Hungary**



starpsavienojums

- "starpsavienota sistēma" ir vairākas sistēmas, kas ir savstarpēji saistītas;
- "starpsavienojums" ir pārvades līnija, kas šķērso dalībvalstu robežas, lai savienotu attiecīgo dalībvalstu pārvades sistēmas;

Trešā liberalizācijas direktīva (2009/73/EK).

- 2009. gada 13. jūlijā Eiropas Padome un Eiropas Parlaments atcēla Otro liberalizācijas direktīvu, nosakot jaunu regulējumu. Jaunā direktīva tā arī saucas: «Par kopīgiem noteikumiem attiecībā uz dabasgāzes iekšējo tirgu un par Direktīvas 2003/55/EK atcelšanu.»

Direktīvas mērķis ir panākt zemākas cenas un garantēt piegādes drošumu.

- : «Dabasgāzes iekšējais tirgus (..) tiek veidots, lai visiem patērētājiem Eiropas Savienībā būtu izvēles iespējas (..) rastos jaunas uzņēmējdarbības izdevības, attīstītos pārrobežu tirdzniecība, tādējādi paaugstinot efektivitāti, **panākot konkurētspējīgākas cenas** un labāku pakalpojuma kvalitāti, kā arī sniedzot ieguldījumu piegādes drošuma un ilgtspējas pilnveidē.»

Saudzīga nodalīšana

- Direktīva iesaka: «Ievērojot minētos ierobežojumus, ražošanas vai piegādes uzņēmumam vajadzētu būt iespējai kļūt par pārvades sistēmas operatora vai pārvades sistēmas mazākuma akcionāru.»
- Direktīvas preambulas 13. punkts iesaka, veicot nodalīšanu, atļaut paturēt nodalīto savā īpašumā, ja tiek nodrošināta nodalīto aktīvu neatkarīga pārvaldība: «Izveidojot sistēmas operatoru vai pārvades operatoru, kas ir neatkarīgs no piegādes un ražošanas interesēm, **vertikāli integrētam uzņēmumam būtu jāvar paturēt savā īpašumā tīkla aktīvus, vienlaikus nodrošinot interešu efektīvu nodalīšanu**, ar nosacījumu, ka neatkarīgais sistēmas operators vai neatkarīgais pārvades operators veic visas tīkla operatora funkcijas un ka tiek nodrošināts sīki izstrādāts regulējums un aptveroši regulatīvās kontroles mehānismi.»

Nodalīt aktīvus bez konfliktiem!

- Trešā direktīva iesaka veikt elastīgu nodalīšanu, ļaut gāzes piegādātājiem saglabāt savus aktīvus, nosakot varas un ietekme īstenošanas robežas, lai, piemēram, viena un tā pati amatpersona nepieņemtu lēmumus par pārvadi un sadali utt.
- Direktīva nosaka, ka „dalībvalstīm būtu jādod iespēja izvēlēties starp īpašumtiesību nodalīšanu un sistēmas operatora vai pārvades operatora izveidi, kas ir neatkarīgs no piegādes un ražošanas interesēm”.

Uzglabāšanas operatoriem.

- Direktīvas preambulas 24. punkts:
- „Uzglabāšanas objekti jāpārvalda juridiski nodalītām struktūrām ar efektīvām tiesībām pieņemt lēmumus par aktīviem, kas vajadzīgi uzglabāšanas objektu uzturēšanai, vadīšanai un attīstīšanai.”
- Direktīvas 15. pants definē, ka uzglabāšanas sistēma var palikt mātes uzņēmuma īpašumā, mātes uzņēmums drīkst apstiprināt „gada finanšu plānu vai līdzvērtīgu instrumentu un noteikt vispārējus meitasuzņēmuma parādsaistību ierobežojumus”, bet mātes uzņēmēji nedrīkst „dot norādījumus par ikdienas darbībām vai par konkrētiem lēmumiem par uzglabāšanas objektu būvi vai modernizāciju” utt.

Pilnīga nodalīšana nav pienākums

- **Pilnīga īpašuma tiesību nodalīšana ir nevis Eiropas diktēts pienākums, bet gan dalībvalsts tiesības.** Paredzot, ka būs valstis, kas izmantos savas tiesības direktīvas preambulas 19. punkts pieļauj: „Saskaņā ar šo direktīvu dabasgāzes iekšējā tirgū pastāvēs dažādi tirgus organizēšanas veidi.”



- Eiropas enerģētikas komisārs Gintars H. Etingers: „... šī mērķa sasniegšana ietver sarežģītu sarunu procesu, kurā **jāaizsargā investoru tiesības, tostarp tiesības uz taisnīgu kompensāciju.**”

Gintera H. Etingera atbilde uz Igaunijas ekonomikas un komunikācijas lietu ministra Juhana Parta vēstuli par reformām Igaunijas gāzes sektorā

ES neatbild par sekām

- Dalībvalstīm ir tiesības (nevis pienākums, bet tiesības) veikt agresīvu tirgus pārdali, padzenot no tirgus tos uzņēmumus, kurus dalībvalstu politiskā vadība uzskata par nevēlamiem. Tā kā šādas solis ir tiesības, nevis pienākums, tad Eiropas Savienība pilnībā distancējas no jebkurām sekām **un katra dalībvalsti būs atbildīga pati par finansiālām riskiem, izvēloties agresīvu tirgus nodalīšanas modeli.**

Ieviest pēc savienojuma

- Trešā direktīva atcēla pienākumu visiem jaunajiem tirgiem (kurā tika iekļauta Latvija) ieviest visas direktīvas prasības jau no 2014. gada pavasara. Trešā liberalizācijas direktīvu nosaka, ka valstīm, kuru gāzes sistēmas ir izolētas no ES direktīva ir jāievieš tikai tad, kad šo valstu gāzes sistēmas tiks pieslēgtas ES sistēmai.
- Trešā liberalizācijas direktīva noteica nevis fiksētu laiku, bet gan nosacījumu, kuram izpildoties Latvijai būtu jāsāk īstenot Trešās direktīvas noteikumi.

Direktīvas 49. pants

- Direktīva 49. panta 1. punktā ir iekļauta atruna uzskaitot tas trīs valstis, kuras var neieviešēt direktīvu līdz brīdim, kad tās tiek integrētas ES gāzes cauruļvadu sistēmā:
- „Šīs direktīvas 4., 9., 37. un/vai 38. pants neattiecas uz Igauniju, Latviju un/vai Somiju līdz brīdim, kad jebkura no šīm dalībvalstīm tieši pievienosies jebkuras dalībvalsts, izņemot Igaunijas, Latvijas, Lietuvas un Somijas, starpsavienotai sistēmai.” Līdzīga atruna attiecas arī uz Kipru.

Panti, kas nav jāievēro

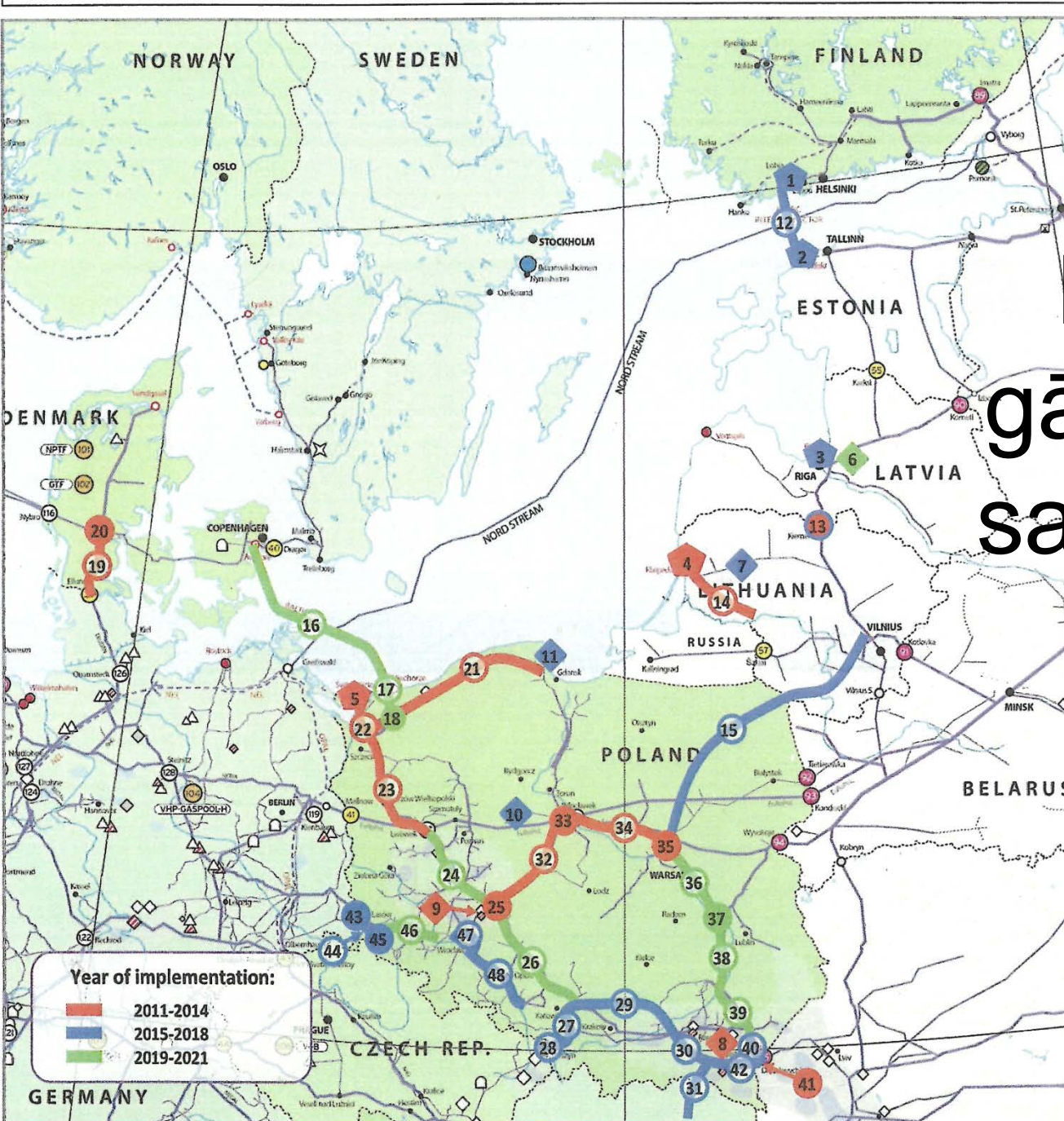
- Latvijai, Igaunijai un Somijai uz nenoteiktu laiku nav jāuzsāk jaunu tirgus dalībnieku licencēšanas (4. pants), tiek atlikta pārvades sistēmas un pārvades sistēmu operatoru nodalīšana (9.pants), netiek piemērotas normas par tirgus atvērtību (37. pants) un tiešo līniju regulējums (38. pants).

Esošie maģistrālie gāzes vadi



Baltijas gāzes apgāde

- Latvijas dabasgāzes apgādes sistēmas pārvades cauruļvadu tīkliem ir trīs starpvalstu savienojumi :
- starpvalstu savienojums ar Krieviju – līdz 17 milj. m³/diennaktī;
- starpvalstu savienojums ar Igauniju – līdz 6 milj. m³/diennaktī;
- starpvalstu savienojums ar Lietuvu – līdz 5 milj. m³/diennaktī.



Plānotie gāzes vadu savienojumi

Starpsavienojums 2020.g.

- Līdz pat 2020. gadam, atbilstoši ENTSOĢ informācijai, Somijas Zviedrijas savienojumi netiek plānoti. Tad vienīgais apstāklis, kad Trešā liberalizācijas direktīva Latvijai obligāta būs jāievieš ir Polijas – Lietuvas starpsavienojuma atklāšana. Tikai šī starpsavienojuma būvniecība, atbilstoši ENTSOĢ informācijai, nav sākusies un ātrākais, kad varētu sākties starpsavienojuma izbūve ir 2016. gads. Savukārt ātrākais, kad Polijas un Lietuvas starpsavienojums tiktu pabeigts ir 2018. gads.

Kas neattiecas uz direktīvu?

- Trešā liberalizācijas direktīva Latvijai pilnībā ir jāievieš tad un tikai tad, ja (1) Somija izveidos tiešo gāzes vada savienojumu ar Zviedriju un jau būs gatavs Somijas Igaunijas savienojums.
- (2) Polija izveidos tiešo gāzes vada savienojumu ar Lietuvu.
- Kamēr šādi savienojumi nav tikmēr Trešā direktīva pilnā mērā uz mums (arī uz Igauniju un Somiju) neattiecas. Turklāt plānotā Latvijas Lietuvas cauruļvada modernizācija, vai ieplānotais savienojums starp Igauniju un Somiju (2016.-2018. gads), atbilstoši direktīvai nekādi neietekmē direktīvas spēkā stāšanās laiku.

2 gadi pēc starpsavienojuma

- Latvijai (arī Igaunijai un Somijai) Trešās direktīvas saistības nebūs obligātas arī uzreiz, bet gan 2 gadu laikā pēc pieslēgšanās ENTSOĢ. Eiropas Parlamenta un Padomes regulas (Nr.715/2009) 30.pants nosaka, ka Latvijai, Igaunijai un Somijai ir tiesības lūgt atlikt 3. direktīvas īstenošanu vēl uz diviem gadiem: „... dalībvalstis, kurām saskaņā ar Direktīvas 2009/73/EK 49. pantu piešķirta atkāpe, var Komisijai lūgt pagaidu atkāpi no šīs regulas piemērošanas uz laiku, kas nepārsniedz divus gadus no dienas, kad zaudē spēku minētajā punktā paredzētā atkāpe.”

Take or pay

- Gāzes nozarē ilgtermiņa līgumi tiks slēgti noskatot minimālo gāzes patēriņu *Take or pay* nozīmē, ka minimālais gāzes patēriņa līmenis ir jānopērk, vai par to ir jāsamaksā noteiktā cena bez piegādes. Piemēram, ja *take or pay* Latvija ir 1,5 miljardi kubikmetru dabasgāzes, bet Latvijas gāzes tirgus pēkšņi tiktu atvērts un jaunais piegādātājs pārdotu patērētājiem miljardu kubikmetru gāzes par zemāku cenu nekā Latvijas Gāze, bet Latvijas Gāze spētu pārdot tikai 0,5 miljardus kubikmetru, tad neatkarīgi no nopirktā apjoma Latvijas Gāze būtu jāsamaksā piegādātājam pilna cena par 1,5 miljardiem kubikmetru. Starpību – zaudējumus par nepārdoto vienu miljardu kubikmetru gāzes būtu jākompensē tirgus atvērējam – Latvijas valstij. Tirgus atvēršana ar nerēķinoties ar monopola termiņiem un *take or pay* līgumiem nozīmē, ka visas finansiālās izmaksas par samazināto gāzes patēriņu zem garantētā līmeņa ir jāsedz tirgus atvērējam – attiecīgai valstij.

SGT nerada priekšnotiekumus

- Sašķidrīnātās gāzes termināla izbūve Lietuvas Klaipēdā, Igaunijas Mugu vai Kādā Somijas ostā neatbilst jēdzienam „tieši pievienoties starpsavienotai sistēmai”. Klaipēdas termināla uzcelšana, kas iespējama visai drīz, nepaātrinās Trešās direktīvas iestāšanās laiku ne par sekundi

Figure No. 1b. The LNG terminal project location



Baltic sea

Jetty and FSRU

Pig's Back island

Gas pipeline

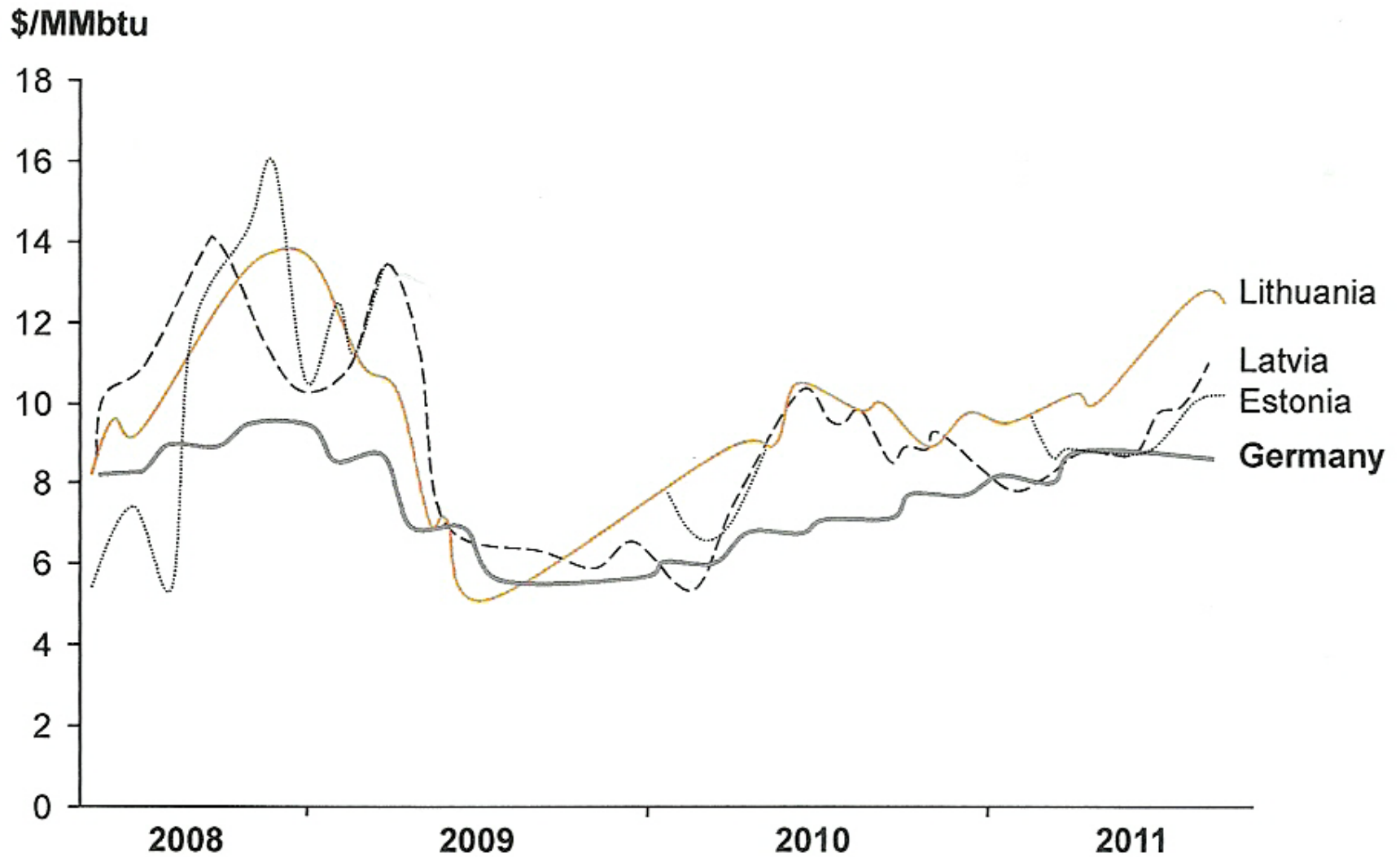
Klaipēdas SGT biznesa plāns

- *Gazprom* gāzes piegādes cena Lietuvai bija 1329 liti par tūkstoši kubikmetru. Vidējā sašķidrinātās gāzes cena Eiropa 2011. gadā, kopā ar termināla izmaksām (pēc Klaipēdas Nafta biznesa plāna aprēķiniem) būtu 1130 liti par tūkstoši kubikmetru. Katru gadu vienu miljardu kubikmetrus dabasgāzes Lietuvas patēriņā aizstājot ar sašķidrinātās gāzi ietaupījums būtu 200 liti par tūkstoši kubikmetru.

Gazprom cenu politika

- Ja sašķidrinātās gāzes cena Eiropa būs zemas, bet *Gazprom* cenas augstas, tad viss kārtībā. Patērētāji masveidā atteiksies no *Gazprom* gāzes piegādēm un pārslēgs līgumus ar SGT pārorientēsies uz lētāku cenu.
- Taču kā būt, ja *Gazprom* 2015. gada manīs cenu politiku, nosakot tādu gāzes cenu, kas būs zemāka par SGT piedāvāto? Tad pirkt gāzi no SGT būs ekonomiski bezjēdzīgi. SGT paliks bez ienākumiem un tā mūžs nebūs ilgs.

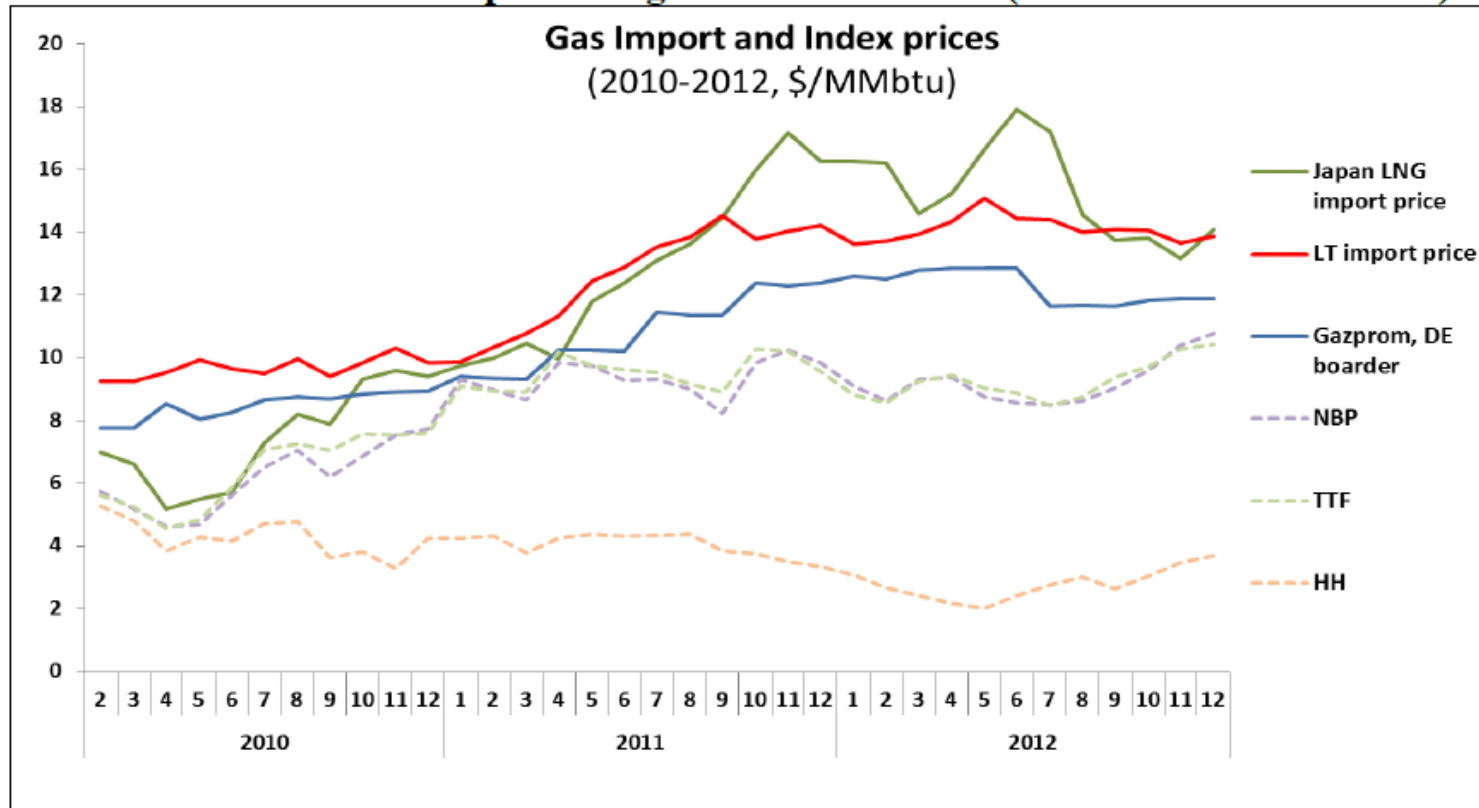
Figure 4 - Supply prices from Russia (\$/MMbtu)



Source: Interviews with Baltic Stakeholders, Booz & Company Analysis

Situācija tirgū

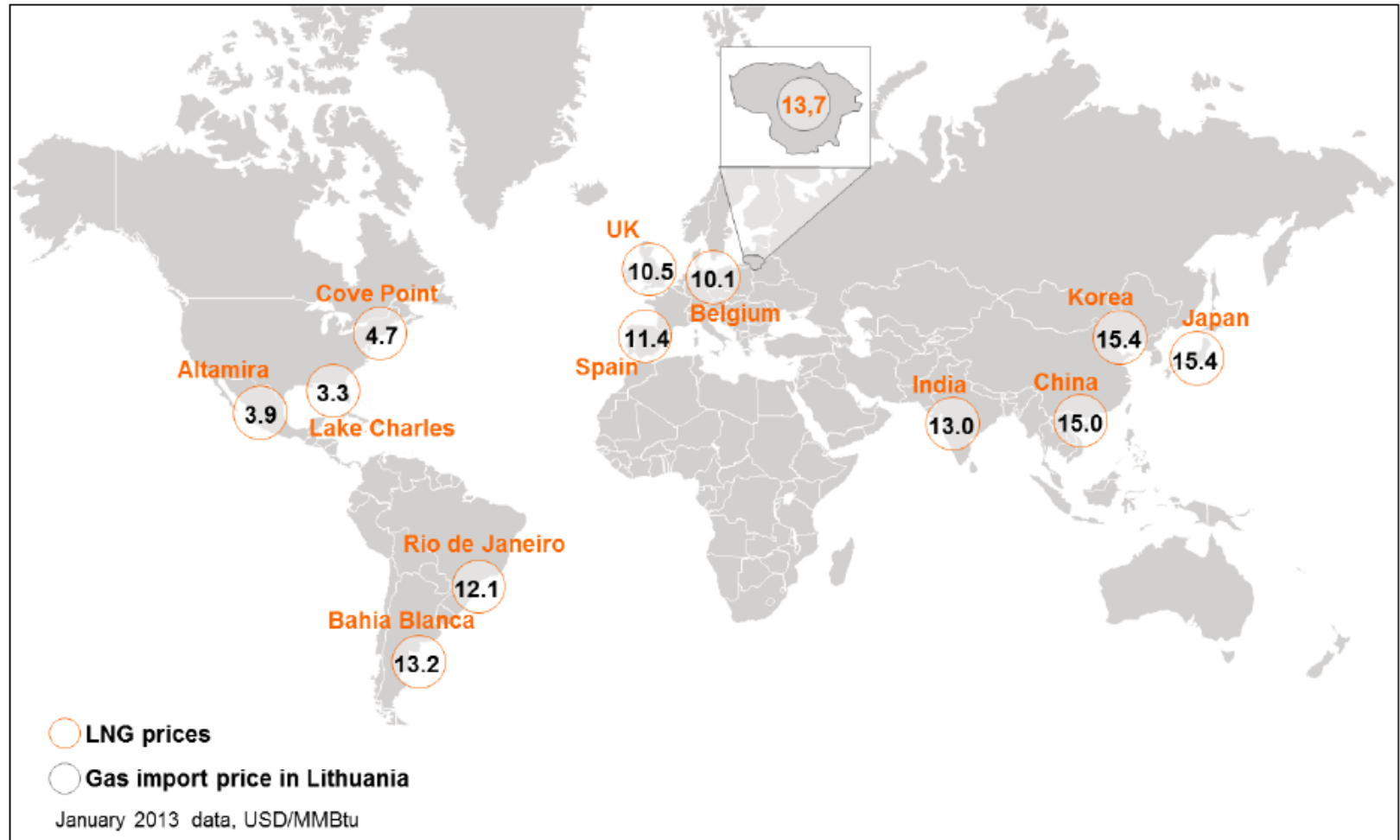
Picture No. 20. Prices of import and gas markets indexes (2010-2012 LTL/1000 m³)



Source: Index Mundi, gas markets

- Kīna, Japāna un Dienvidkorejas tirgū sašķidrinātās gāzes cena 2013. gada janvārī bija par 20% lielākas nekā *Gazprom* gāzes piegādes cenas Lietuvai (*LNG Terminal Business Plan* - 47.lpp.)

Figure 24. Differences in the LNG prices according to the region



Source: FERC, Regulator

Lietuva neievieš brīvo tirgu no 2015. gada 1. janvāra.

- 2012. gada 12. jūnijā Lietuvas Seims pieņēma īpašu Klaipēdas SGT likumu nosakot obligātu pienākumu gāzes patērētājiem iepirkt, vismaz 25 procentus no kopējā gada dabasgāzes patēriņa, tikai no Klaipēdas SGT. 25% likums aizliedz *Gazporm* slēgt ilgtermiņa līgumus ar nosacījumiem neievērojot šo likumu.

Obligātais iepirkums

- Lietuvas lēmums ir nevis brīvais tirgus kur piegādātāji konkurē ar cenu ,bet obligāts iepirkums. Lietuvas gāzes sektorā attiecībā uz Klaipēdas SGT ir īstenots kaut kas līdzīgs Latvijas elektrības sektorā piekoptai obligātā iepirkuma komponentei

Brīvā tirgus cenas svārstās plašā diapazonā

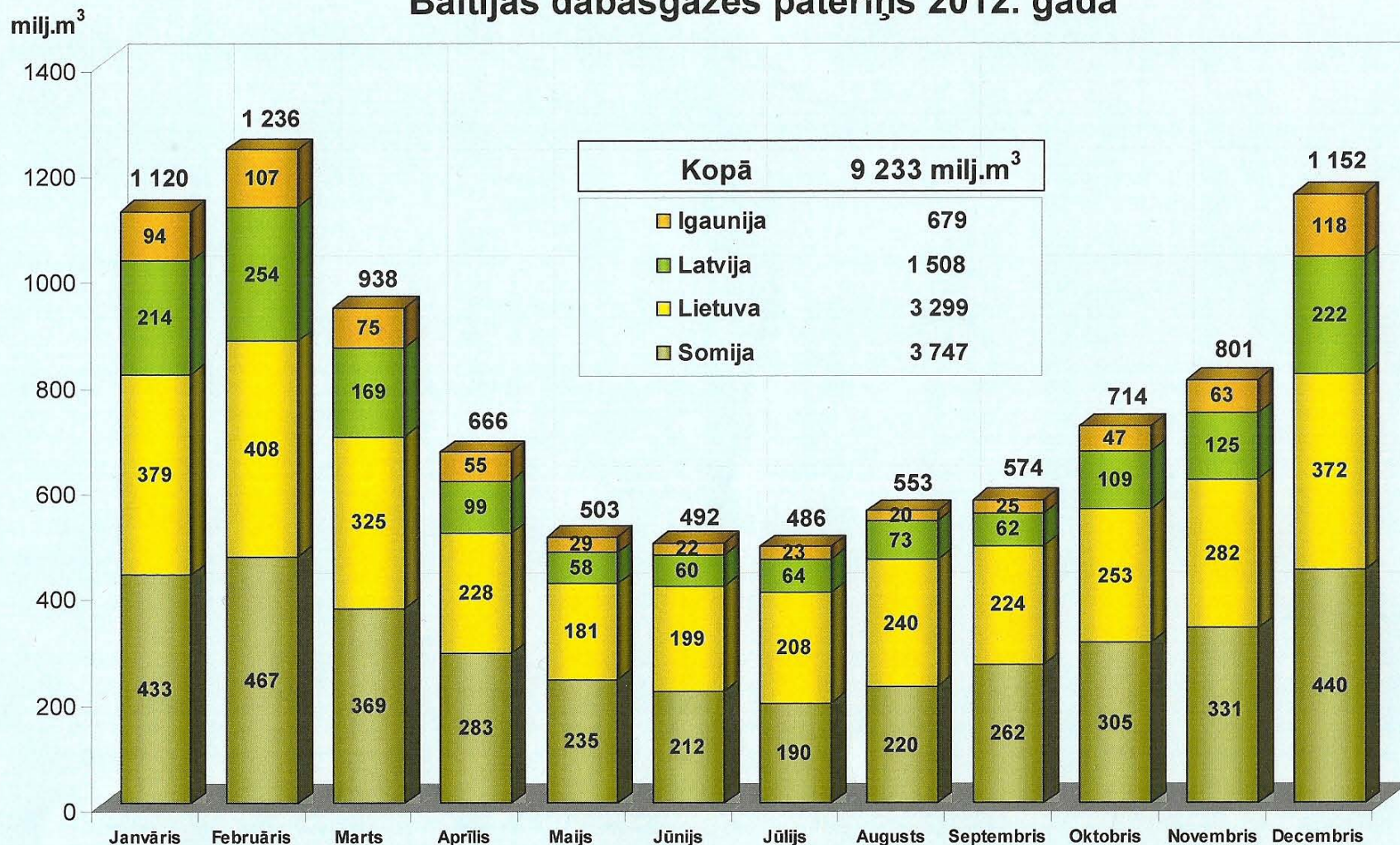
- 2013. gada marta pēdējā nedēļā Lielbritānijā, kas Eiropas lielākais tirgus sašķidrinātās gāzes cena sasniedza 530 ASV dolārus par 1000 kubikmetriem gāzes, bet Vācijā - 520 ASV dolārus par to pašu daudzumu.
- 2013. gada martā beigās sašķidrinātās gāzes tirgus cena pārsniedza to gāzes cenas lielumu, kur iepriekšējā Lietavas valdība uzskatīja par netaisnīgu 2012. gadā.

Kāpēc un kā interesēs Latvijas
politiskā elite ilgstoši attiecās
pievienoties ES enerģētiskai
politikai gāzes sektorā?

Lielākie patērētāji

- Lielākie **dabaszgāzes** patērētāji 2011. gadā bija AS "Latvenergo" TEC un siltumapgādes uzņēmumi – 66,5%, rūpniecība – 13,5%, pārējie patērētāji – 17,3%. Dabaszgāzes patēriņš enerģētikas sektorā un dabaszgāzes zudumi bija 2,7%. Rīgas reģionā tiek patērēti aptuveni 70% no Latvijā izmantotās dabaszgāzes.

Baltijas dabasgāzes patēriņš 2012. gadā

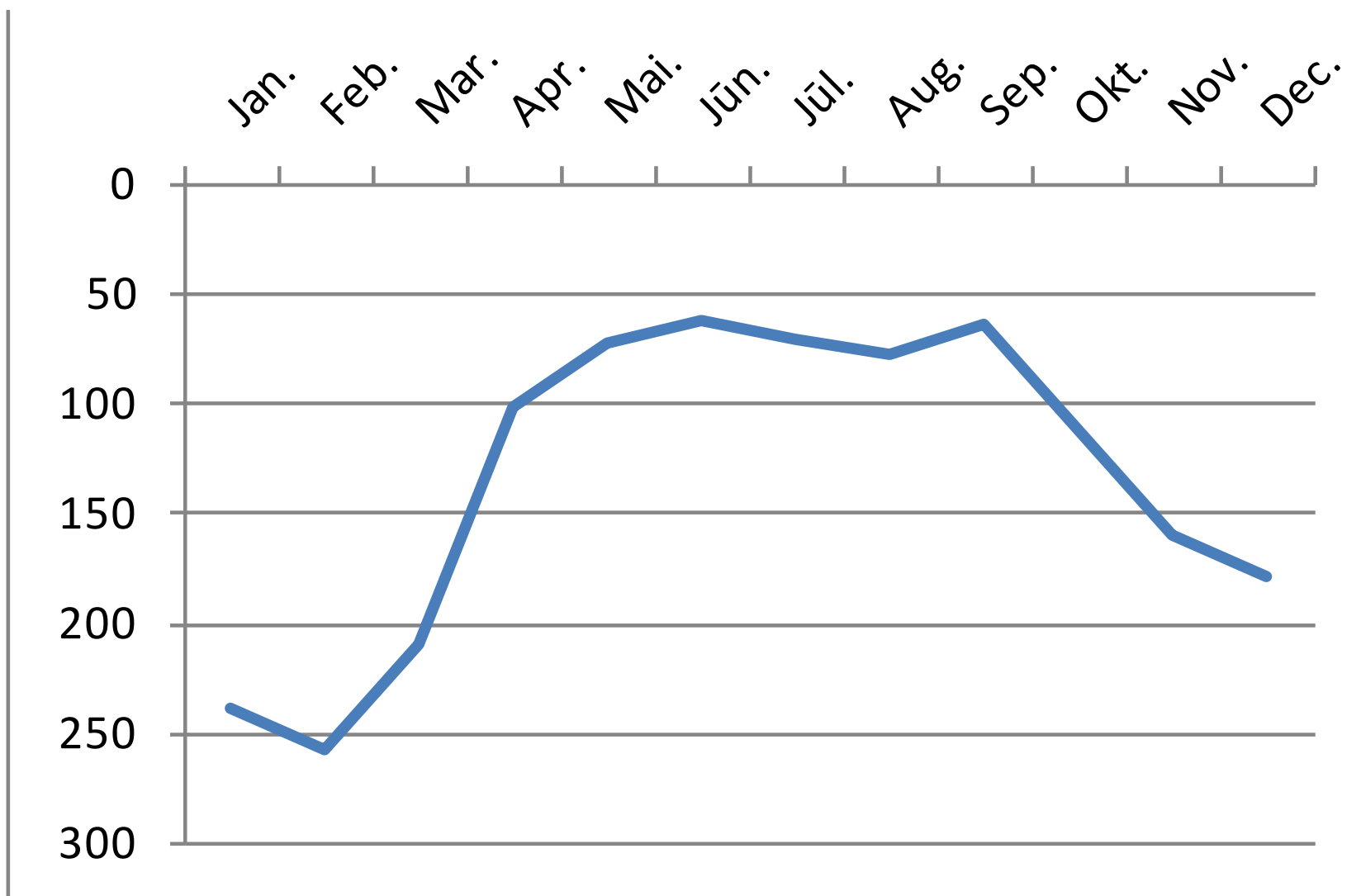


LG Dispečeru daļas dati

Mēnesis	Patēriņš
Jan.	239
Feb.	258
Mar.	210
Apr.	101
Mai.	72
Jūn.	62
Jūl.	70
Aug.	77
Sep.	63
Okt.	112
Nov.	160
Dec.	179

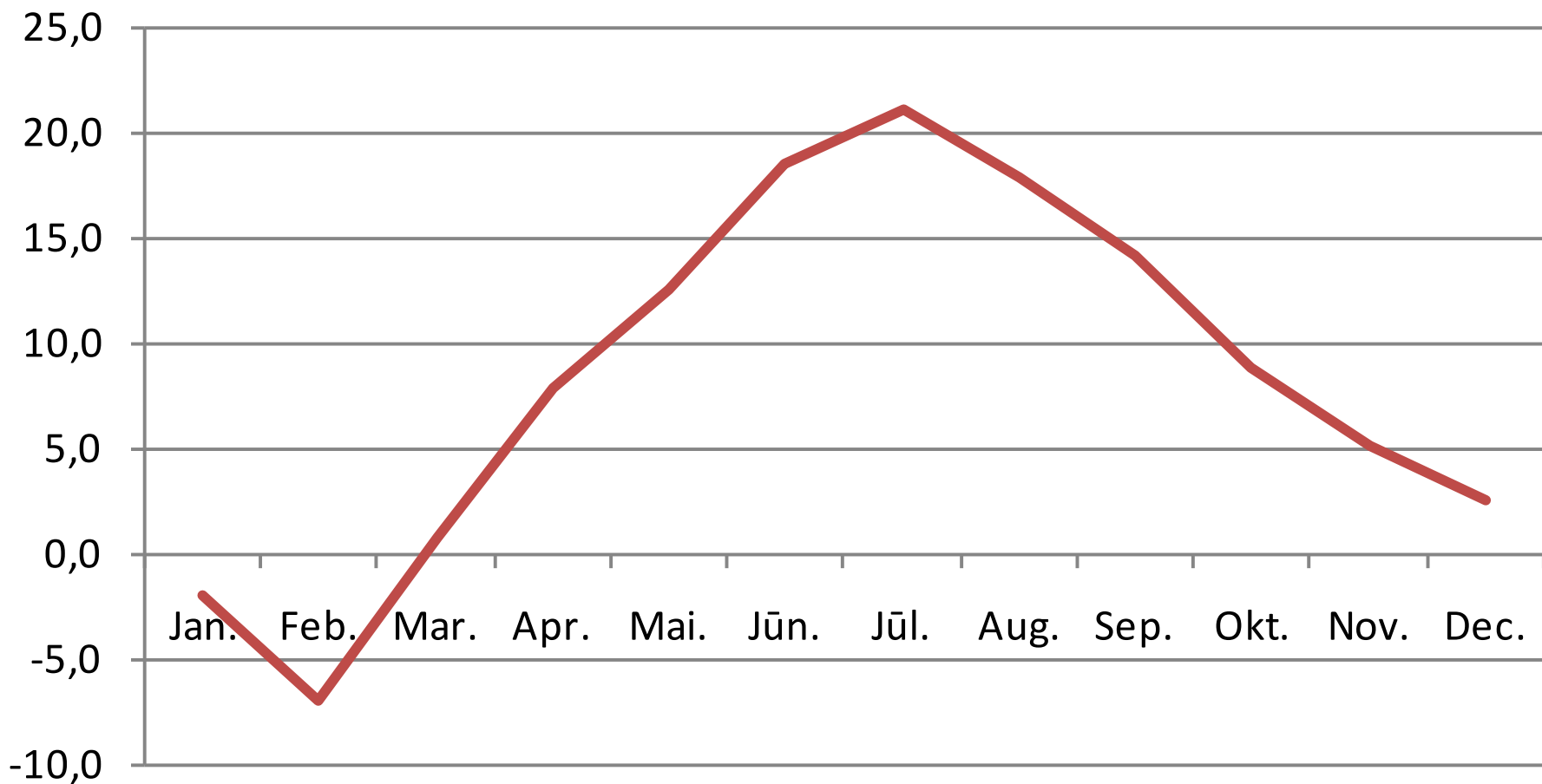
Gāzes patēriņš 2011. gadā

Gāzes patēriņš 2011. gadā



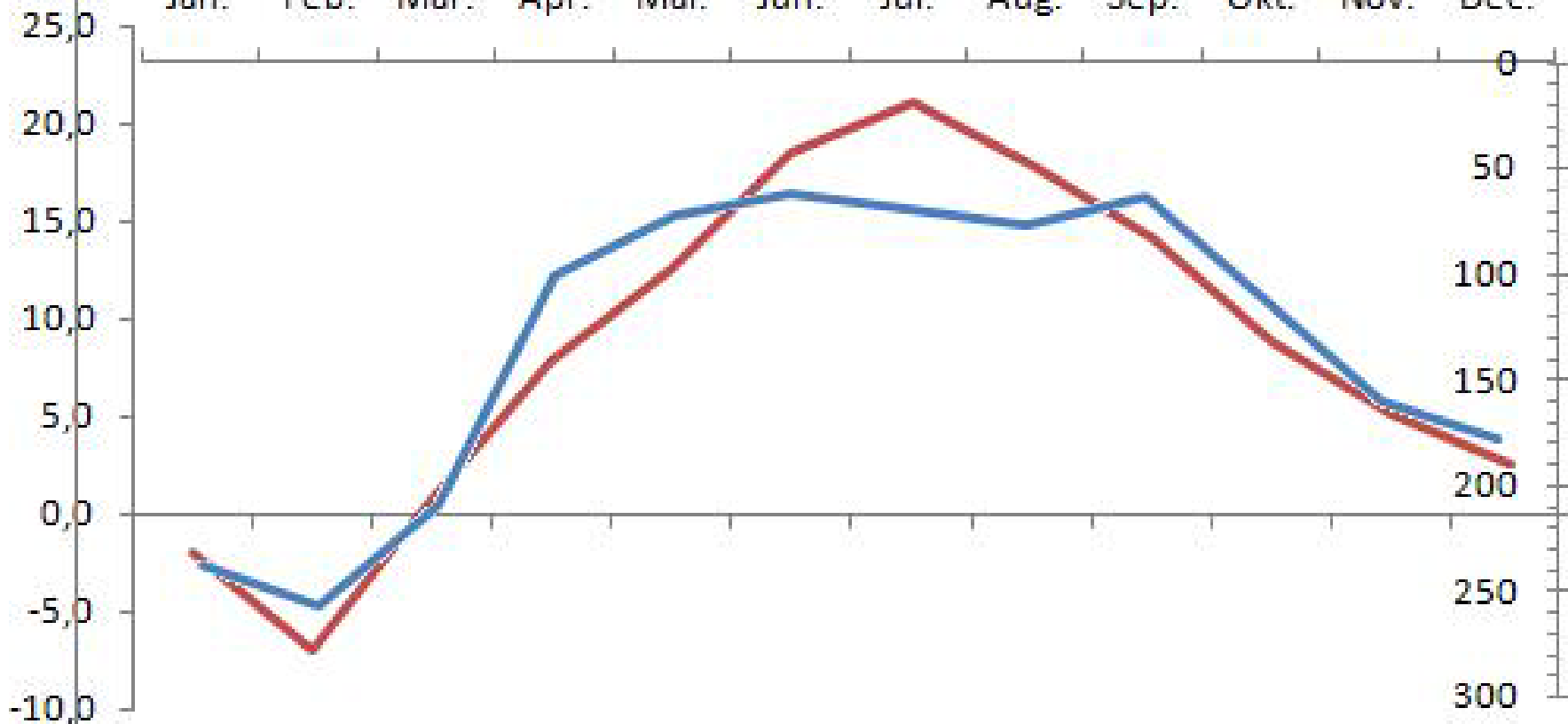
Mēneša vidējā gaisa temperatūra Rīgā 2011.g.

Vidējā gaisa temperatūra Rīgā



Patēriņš Vidējā gaisa temperatūra Rīgā

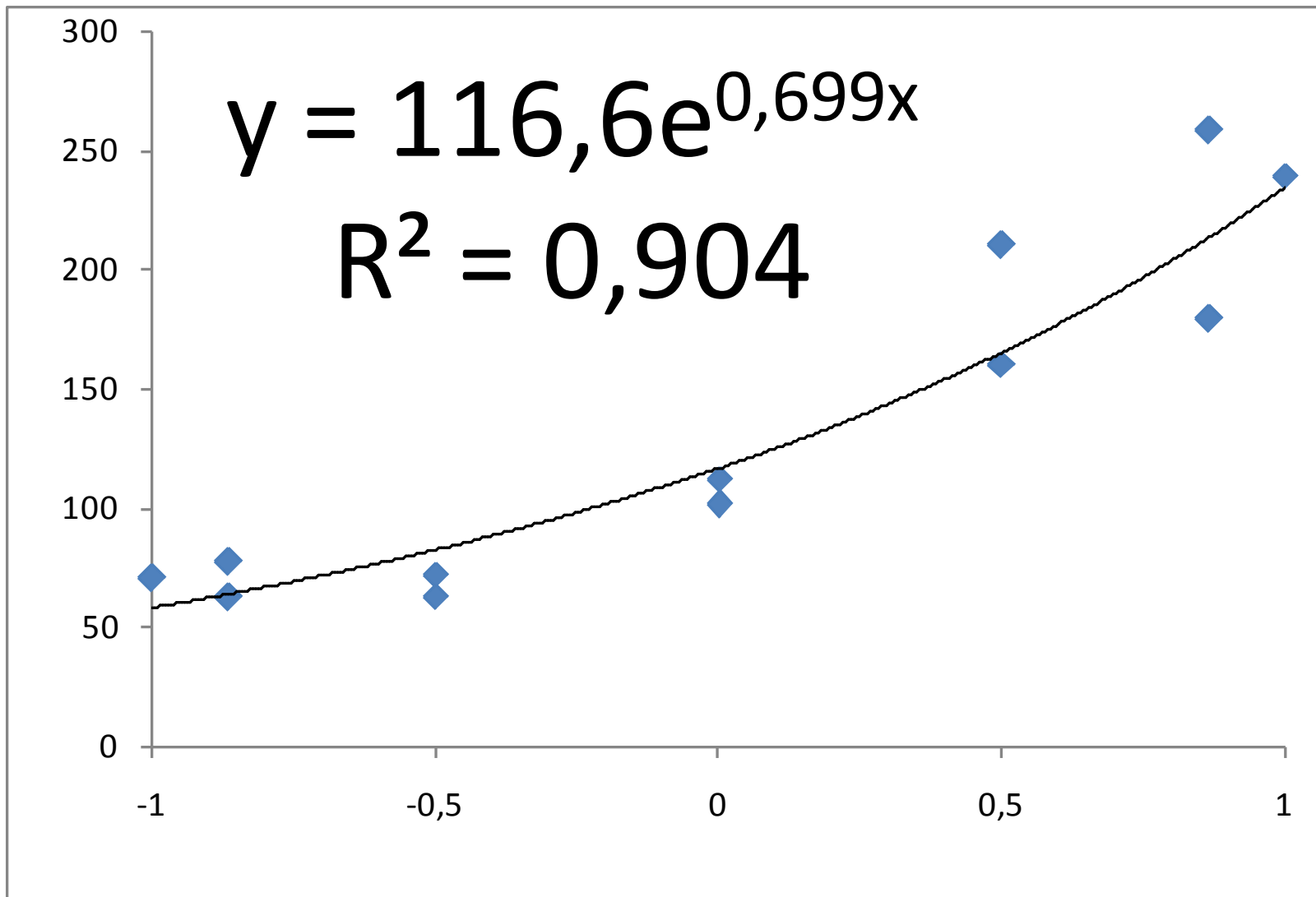
Jan. Feb. Mar. Apr. Mai. Jūn. Jūl. Aug. Sep. Okt. Nov. Dec.



Relācijai starp gāzes
patēriņu 2011. gadā pa
mēnešiem un mēneša
vidējo gaisa temperatūra
Rīgā 2011.g.
**determinācijas
koeficients ir 0,99**

Kāda funkcija izskaidro šo
relāciju?

Vislabākais tuvinājums ir periodiskām funkcijām



Gāzes patēriņa formula

$$y = 116,6e^{0,699x}$$

$$R^2 = 0,904$$

- Kur $x = \cos(n)$
- Bet n - gada mēnesis izteikts grādos, pieņemto, ka gads ir 360 grādi un janvāris = 0 grādu
- Gada vidēja temperatūra savukārt būs atbilstoša sinusa funkcijai

Pastāvot šādai funkcionālai
sasaiste ir elementāri izveidot
prefektu biznesa modeli,
paredzot peļņas maksimizāciju
ziemas mēnešos.

Tikai - ir jātiek vaļa no *Gazporm*
un jārada SGT, kas radītu tirgus
ilūziju.

Tad jāiestāsta sabiedrībai, ka ja
SGT ir tad nevajag
starpsavienojumu ar ES upurējot
ES direktīvu tikai politiskajiem
līderiem zināmu spekulantu
interesēm

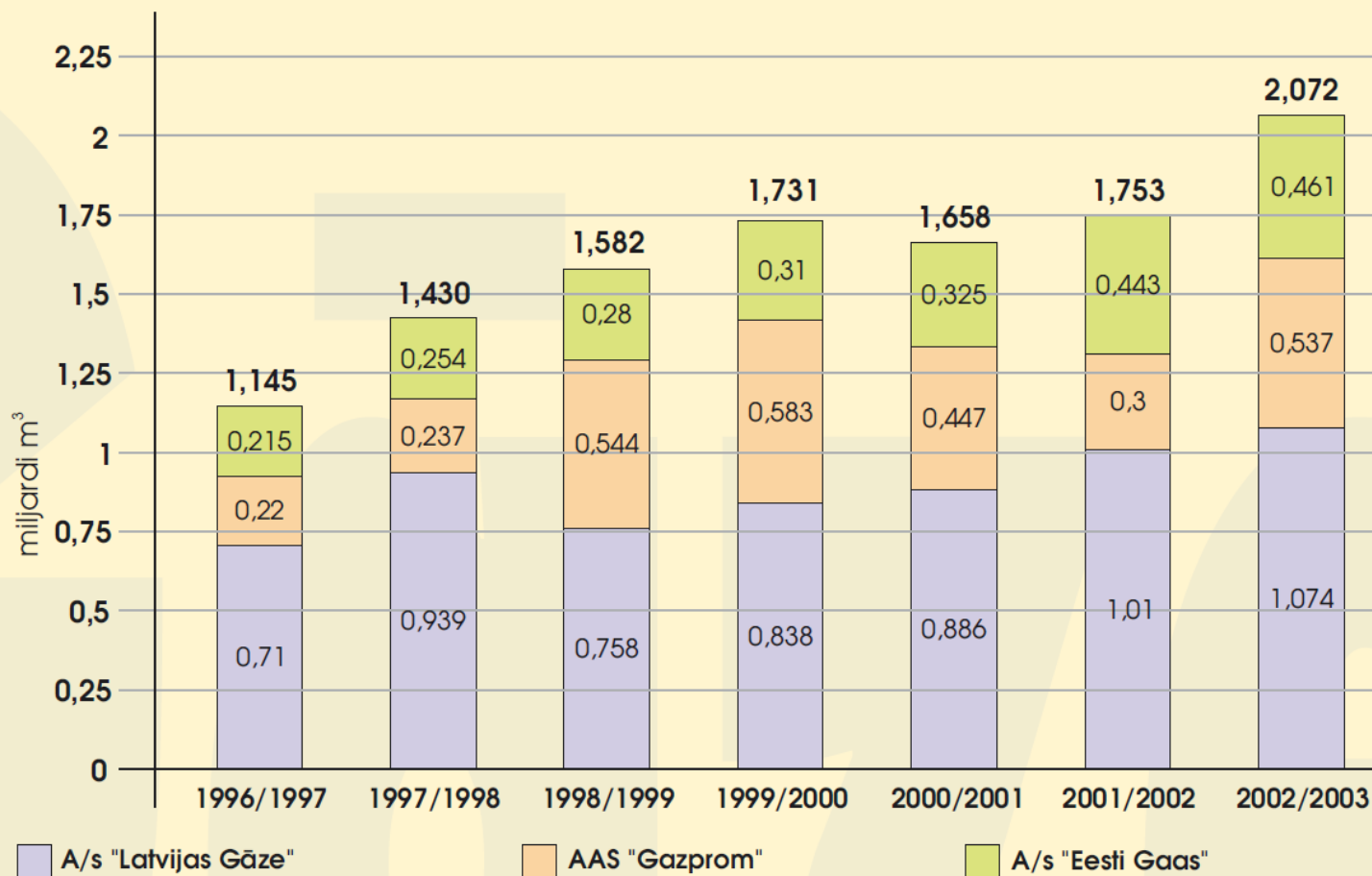
Ja tiek iegūta kontrole pār SGT un Inčukalna gāzes krātuvi, tad slēpjoties zem tirgus var sašūpot tirgu un brīvi noteikt jebkādu gāzes cenu, lai atpelnītu SGT investīcijas un nodrošinātu virspeļņu

Inčukalna gāzes krātuve



Gāzes krātuves izmantošana

No Inčukalna PGK apkures sezonās pievadītā dabasgāze (1996-2003).



Latvijas interesēs ir starpsavienojumu izbūve un spekulāciju aizliegumi enerģētikā, līdz brīdim, kad patiešām darbosies tirgus mehānismi.

Tikai sarūkoša tirgus apstākļos stapsavienojums ir politisks, nevis biznesa projekts

Nobeigums



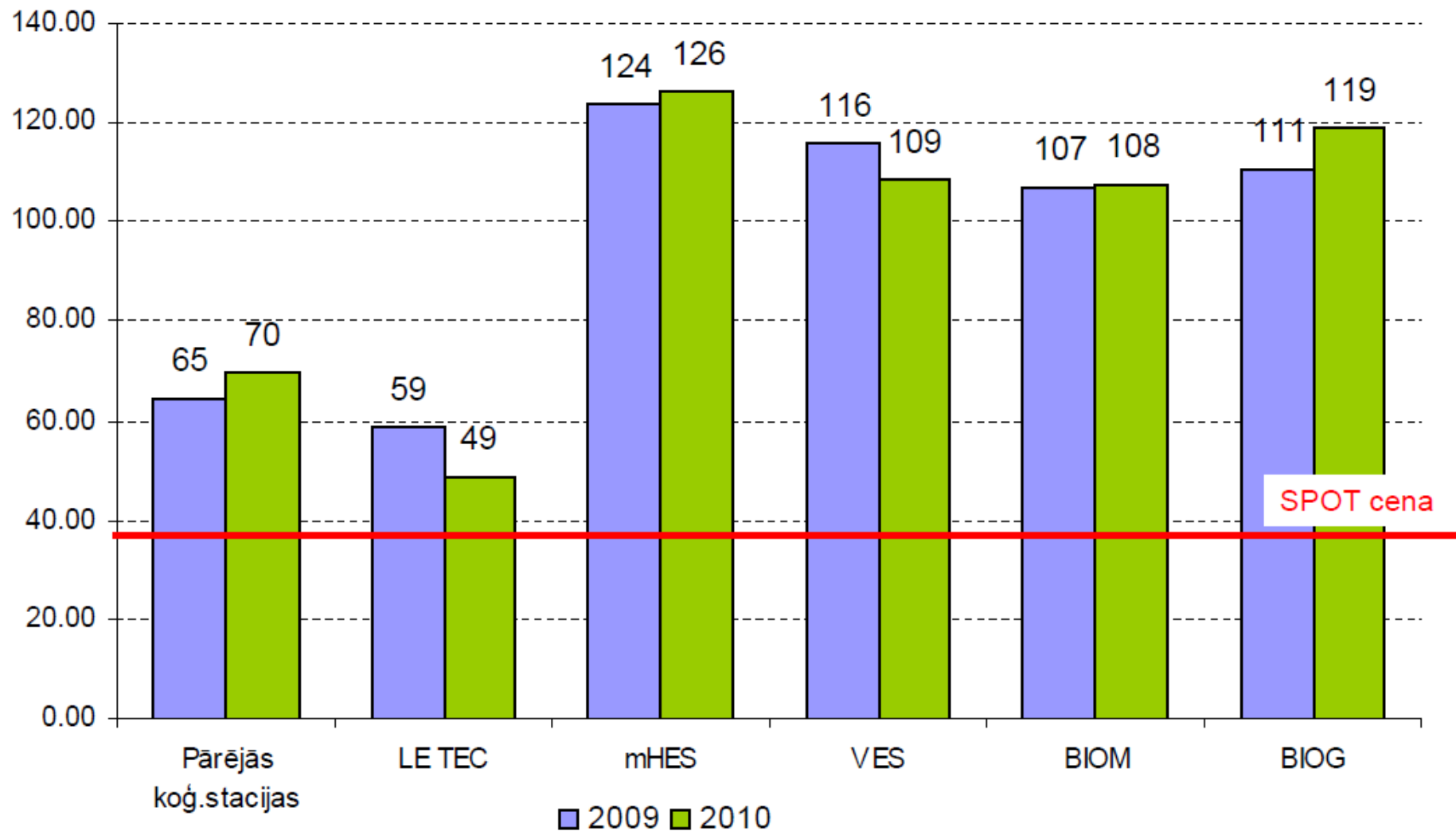
Ekonomikā tirgus ir ekonomisko, juridisko un citu nosacījumu kopums, ar kura palīdzību pārdevēji un pircēji brīvprātīgi vienojas par preču vai pakalpojumu apmaiņu

Tirgū cenu nosaka
pieprasījuma un
piedāvājuma attiecība

Tirgus ir “neredzamā roka”, ka piespiež slēgt neefektīvas ražotnes un spiež ražot tikai tās preces un pakalpojumus, kuru izmaksas ir konkurētspējīgas

Obligātā iepirkuma vidējās cenas 2009. un 2010.

Ls/MWh



Elektroenerģētikā tirgus ieviešana nozīmē pienākumu sadalei iepirkt elektroenerģiju no visiem Latvijas ražotājiem tikai par tirgus cenu.

Tie, kas nespēj ražot elektroenerģiju ar šādu pašizmaksu, tiem visiem ir jābankrotē un jāslēdz ražotnes.

Tikai tad, tas ir tirgus!!!

Pašlaik Latvijā tiek ieviests nevis elektrības tirgus, bet politiskās korupcijas tirgus, izdabājot enerģētikas spekulantiem, starpniekiem un papircējiem